

# Razgovor s spolno zlorabljenim otrokom

Uroš Podlesek

*Povzetek:*

## **Namen prispevka:**

Namen prispevka je prikazati nekatere tehnike, ki preiskovalcem pomagajo, da se dobro pripravijo na razgovor z otrokom, podati nekaj napotkov, kako opraviti kvaliteten razgovor in opisati razvojne faze otroka, ki jih morajo preiskovalci pri opravljanju razgovora upoštevati. Preiskovalci, ki se ukvarjajo s problematiko spolnih zlorab otrok, morajo poleg kriminalističnega znanja in izkušenj, upoštevati tudi prijazen pristop ter teoretična spoznanja.

## **Metodologija:**

Gre za pregledni prispevek, v katerem so zbrana nekatera poglobljena priporočila teoretikov in praktikov, kako opraviti kvaliteten razgovor z otrokom, ki je bil žrtev spolne zlorabe.

## **Ugotovitve:**

Strokovna usposobljenost izpraševalca ter priprava primerne vzdušja in prostora so zelo pomembne komponente učinkovitega razgovora z otrokom. Vprašanja so učinkovita, če so natančna, jasna, nesugestibilna, predvsem pa primerna otrokovi razvojni stopnji. Zelo priporočljivo je snemanje pogovora, da se lahko otrokove izjave kasneje verodostojno prepišejo in analizirajo. Risanje, sceno testi, anatomske lutke in drugi pripomočki lahko veliko pripomorejo k razjasnitvi dogodkov, vendar je pri njihovi uporabi potrebna previdnost. Razgovor se mora opraviti čim prej, ključnega pomena je tudi sodelovanje s psihologi in socialnimi delavci. Otroka je potrebno izolirati od škodljivih sugestivnih vplivov odraslih, družine, znancev, vrstnikov, skratka od vseh tistih, ki otroku predstavljajo kakršnikoli avtoriteto. Otroku se ne sme dajati nobenih obljub, potrebno mu je verjeti in mu dati vedeti, da se lahko kadarkoli obrne po pomoč.

## **Izvirnost/pomembnost prispevka:**

Prispevek lahko pomaga vsem, ki se ukvarjajo s problemom spolnih zlorab otrok, kajti preiskovalec bo le z dobro opravljenim razgovorom pridobil koristne informacije, ki bodo lahko imele pomembno dokazno težo v sodnem postopku, saj je neposrednih dokazov pri spolnih zlorabah otrok običajno zelo malo.

**Ključne besede:** razgovor z otrokom, razvojne faze otrok, spolne zlorabe otrok

## **1 UVOD**

Varnost je dobrina in vrednota človeštva, ki jo že Maslow<sup>1</sup> poudari in doume za tako zelo nujno, da jo v svoji lestvici postavi na drugo mesto, takoj za tem, ko so zagotovljene in zadovoljene fiziološke potrebe. Skrb za varnost je povsem na mestu, saj se vsakodnevno pojavljajo nove oblike kriminala, ki to dobrino omejujejo.

---

<sup>1</sup> Avtor teorije potreb

V zadnjem obdobju, ko je internetna tehnologija v razcvetu, globalizacija na višku, ugotovljamo precejšen porast spolnih zlorab, tako odraslih in kar je še veliko večji družbeni problem, tudi precejšen porast spolnih zlorab otrok. To je vrsta kriminalitete proti kateri se policija intenzivno bori, pri tem pa ji veliko pomoč nudijo tudi številne nevladne organizacije<sup>2</sup>. Mnogi se niti ne zavedajo, kakšne čustvene in psihične posledice doživlja otrok, ki je bil žrtev spolne zlorabe. Otrok prav posebna kategorija, do katerega moramo pristopiti kar se da z največjo mero profesionalizma in kar je še bolj pomembno, svoj način preiskovanja moramo prilagoditi njegovi starosti in razvojni stopnji.

Namen prispevka je prikazati nekatere tehnike, ki preiskovalcem pomagajo, da se dobro pripravijo na razgovor z otrokom, podati nekaj napotkov, kako opravljati razgovor in opisati razvojne faze otrok. Za uspešno zaključeno preiskavo je poleg strokovnega znanja in izkušenj, potrebno upoštevati tudi teoretična spoznanja. Učinkovita vprašanja so osnovno orodje izpraševalca, vendar pa je zelo pomembno, da so natančna in otrokovi starosti primerna. Poleg tega, da je preiskovalec do otroka prijazen in odprt, pa mora že na začetku imeti jasno predstavo o tem, kakšne podatke naj bi pridobil z razgovorom. Dobiti mora namreč specifične in celostne podrobnosti o kaznivem dejanju, še preden se začne kazenski postopek.

Razgovor z otrokom je zelo kompleksen in precej težak postopek, ki od preiskovalca zahteva veliko mero objektivnosti, poleg tega pa se mora s čustvi približati otroku, saj bo lahko le na tak način od otroka pridobil koristne informacije, ki bodo imele pomembno dokazno težo v sodnem postopku.

## **2 OBLIKE ZLORABE OTROK**

Ko govorimo o zlorabi otrok, lahko veliko slišimo tudi o trpinčenju otrok in nasilju nad otroki. Vsa ta dejanja otroka čustveno prizadenejo in mu povzročajo različne razvojne, telesne, psihosocialne in zdravstvene motnje.

Do zlorab otrok prihaja tako rekoč v vseh družbenih plasteh. Do zlorab sicer pogosteje prihaja v nižjih socialno – ekonomskih skupinah, predvsem zaradi večjih stresov, ki so kar nekakšna stalnica v takih družinah. Veliko spolnih zlorab se zgodi tudi v višjih socialno – ekonomskih skupinah, vendar je potrebno pri tem upoštevati dejstvo, da je kriminaliteta v tovrstnih krogih precej bolj prikrita in jo je zato še toliko težje ugotavljati in odkrivati. Strinjati se moramo, da je to zapleten pojav, v okviru katerega je mogoče govoriti o različnih plasteh, saj gre tako za medicinski, socialni, psihološki, kot tudi pravni vidik tega pojava.

Mednarodni komite za trpinčenje otrok, ki deluje v okviru Mednarodne zveze za dobrobit otroka, je leta 1981 predlagal naslednjo klasifikacijo oblik trpinčenega otroka:

- FIZIČNO NASILJE ZOPER OTROKA ZNOTRAJ DRUŽINE: sem sodi ponavljajoče se fizično nasilje nad otrokom, ki ga izvajajo starši ali drugi člani skupnega gospodinjstva.
- ZANEMARJANJE OTROKA ZNOTRAJ DRUŽINE: zanemarjanje s strani staršev ali skrbnikov, ki ima za posledico zaostanek ali motnjo v otrokovem fizičnem, psihičnem, emocionalnem ali socialnem razvoju. Zanemarjanje lahko izhaja iz nesposobnosti

---

<sup>2</sup> Zavod EMMA, Safe-si, Društvo za nenasilno komunikacijo, SOS telefon za ženske in otrok ipd.

staršev, ali zavestne nepripravljenosti staršev, da bi skrbeli za otroka. Zanemarjanje lahko pomeni odklanjanje otroka, emocionalno ali materialno prikrajšanje v njegovih osnovnih potrebah, ali prikrajšanje za normalne dražljaje in spodbude, nujne za otrokov intelektualni razvoj.

- SPOLNE ZLORABE OTROKA ZNOTRAJ DRUŽINE: 183. člen Kazenskega zakonika RS opredeljuje spolno zlorabo osebe, ki še ni stara 15 let kot kaznivo dejanje.
- PSIHOLOŠKO OZ. EMOCIONALNO ZLORABLJANJE OTROKA ZNOTRAJ DRUŽINE: za to skupino pojavov je značilna ponižujoča ali omalovažujoča obravnava oz. ravnanje z otrokom, ki pa nima značaja fizičnega nasilja ali materialnega zanemarjanja (npr. besedno ponižanje, nerealistične zahteve ipd).
- INSTITUCIONALNO TRPINČENJE: otroci, ki stalno bivajo v različnih institucijah (vzgojni zavodi, internati, bolnišnice, domovi za invalidne otroke) in tudi tisti, ki institucijo obiskujejo le občasno, lahko postanejo žrtve psihičnega ali fizičnega nasilja, zanemarjanja in osamitve.
- ZLORABLJANJE OTROK IZVEN DRUŽINE: sem sodi zloraba otrok v zvezi s prostitucijo in zloraba otroškega dela, uporaba otroka v proizvodnji s pornografskim materialom ipd.
- DRUGA PODROČJA ZLORABLJANJA OTROKA ZUNAJ DRUŽINE: sem sodi nezakonito pridobivanje droge in navajanje nanjo, vpliv sredstev javnega obveščanja na otroke, reklamiranje, ki je namenjeno otrokom. Otroci se veliko krat znajdejo na raznih plakatih, v revijah, na spletnih straneh, ki v osnovi promovirajo povsem legalne produkte, vendar se nam tukaj postavlja vprašanje, ali se otroka sploh lahko uporabi v reklamne namene. Lahko bi celo rekli, da gre za izkoriščanje otrokove nemoči (Šelih, 1988: 2).

Mnogo dejavnikov vpliva na omejevanje spolne zlorabe otrok, med njimi zavzema zelo pomembno mesto družina, ki mora otroku nuditi varen kraj ter možnost za iskren pogovor. Republika Slovenija je s tem, ko je svojo zakonodajo prilagodila mednarodnim aktom s področja preprečevanja spolnih zlorab otrok, med katerimi zavzema najpomembnejšo mesto Konvencija o otrokovih pravicah, naredila začetni korak k zatiranju tovrstne kriminalitete.

V nadaljevanju sledi pravna opredelitev kaznivega dejanja spolnega napada na osebo mlajšo od petnajst let.

### **3 PRAVNA OPREDELITEV KAZNIVEGA DEJANJA SPOLNEGA NAPADA NA OSEBO MLAJŠO OD PETNAJST LET**

Kazenski zakonik RS (Uradni List RS, 95/2004) v svojem 183. členu opredeljuje **Spolni napad na osebo mlajšo od 15 let** takole:

- (1) Kdor spolno občuje ali stori kakšno drugo spolno dejanje z osebo drugega ali istega spola, ki še ni stara 15 let, pri čemer obstaja očitno nesorazmerje med zrelostjo storilca in žrtve, se kaznuje z zaporom od šestih mesecev do petih let.
- (2) Kdor stori dejanje iz prejšnjega odstavka s slabotno osebo, ki še ni stara 15 let ali tako, da uporabi silo ali zagrozi z neposrednim napadom na življenje ali telo, se kaznuje z zaporom najmanj treh let.
- (3) Učitelj, vzgojitelj, skrbnik, posvojitelj, roditelj, duhovnik, zdravnik ali druga oseba, ki z zlorabo svojega položaja spolno občuje ali stori kakšno drugo spolno dejanje z osebo,

ki še ni stara 15 let in mu je zaupana v učenje, vzgojo, varstvo in oskrbo, se kaznuje z zaporom od enega do osmih let.

- (4) Kdor v okoliščinah iz prvega, drugega in tretjega odstavka tega člena kako drugače prizadene polno nedotakljivost osebe, ki še ni stara 15 let, se kaznuje z zaporom do treh let.

## 4 RAZVOJNE FAZE OTROKA

Dojemanje sveta je v veliki meri odvisno od razvojne faze v kateri se otrok nahaja. Poznavanje temeljnih zakonitosti otrokovega razvoja je za preiskovalca, ki se ukvarja s spolnimi zlorabami otrok, bistvenega pomena, saj mora vprašanja prilagajati otrokovi razvojni stopnji, da bo lahko prišel do relevantnih podatkov, ki bodo razjasnili ozadje dogajanja. V nadaljevanju sledi opis razvojnih faz.

### 4.1 Predšolsko obdobje

Obstajajo različna mišljenja o tem, ali lahko otroci v obdobju 3.-7. let dajo koristne izjave. Otroški psiholog Buhler<sup>3</sup> ugotavlja, da se je otrok v tem obdobju do neke mere izgradil kot osebnost in da so dane izjave lahko pod določenimi pogoji uporabne bolj v smislu preizkušanja kot pa dokazovanja.

Nekatere zakonodaje prepovedujejo izpraševanje otrok v tem starostnem obdobju, čeprav so otroci pri treh letih že dajali popolnoma točne izjave in celo identificirali zločince.

V naši kazenski zakonodaji ne obstajajo posebni zadržki glede izpraševanja otrok, vendar je potrebno upoštevati svobodno sodnikovo prepričanje. Novejša kriminalistična literatura navaja, da so lahko izjave otrok od 3 do 6 let samo informativne, od 6 do 10 let se pogosto lahko uporabljajo kot dokaz, pri otrocih in mladoletnikih starejših od 10 let pa je potrebno izjave natančno kontrolirati ob prisotnosti otroškega psihologa (Roso, 1988).

V predšolskem obdobju otrok obvlada različne aktivnosti, osvaja veliko število informacij, začenja logično razmišljati, intenzivno se razvijajo njegovi miselni procesi, govor se vedno bolj približuje govoru odraslih. V tem obdobju se čustva intenzivno razvijajo, prav tako pa tudi njihovo izražanje in nadziranje.

Pojmov o času in prostoru otrok v tem obdobju še nima popolnoma izoblikovanih. Otrok med 2. in 3. letom starosti dojema pojme »včeraj«, »danes«, »jutri«, vendar pa ne pozna imen v tednu, ne pozna mesecev in letnih časov. Vse to dojema šele po šestem letu starosti. Otroci v tem razvojnem obdobju razlikujejo pojme »levo« in »desno«, pri treh letih že vedo, koliko so stari, s petimi leti pa vedo, koliko let bodo imeli pri naslednjem rojstnem dnevu. Starejši predšolski otroci (5-6 let) znajo določiti čas na uri, štiriletni otrok pa že razlikuje predmete po teži. Števila predšolskemu otroku pomenijo bolj malo, vendar zna šteti do 10. Kljub temu, da zna šteti, ne zna pokazati npr. pet predmetov v njegovi okolici. Predšolski otrok zna imenovati vse štiri vrste okusov: sladko, slano, kislo in grenko. Barve zna razlikovati veliko prej, preden jih zna imenovati: »To je iste barve kot moje hlače.« (Roso, 1988).

---

<sup>3</sup> <http://www.webster.edu/~woolfm/charlottebuhler.html>

V tem razvojnem obdobju je še posebej potrebno paziti, da otroku ne postavljamo sugestibilnih vprašanj. Otroci so v predšolskem obdobju naivni in jih lahko z napačnimi in sugestivnimi vprašanji popolnoma zmedemo.

Če je le mogoče, je potrebno uporabiti otroškega psihologa specialista, zaradi ocene verodostojnosti otroških izjav. (Roso, 1988)

V tem obdobju otroci niso sposobni analitično razmišljati, prav tako pa tudi ne presojati določene zadeve in povezovati določene dogodke med seboj. Pri vsem skupaj ne smemo pozabiti na otroško domišljijo, ki lahko gre celo tako daleč, da odrasli otroku popolnoma verjamejo, saj se je le-ta tako zelo vživel v svoj domišljijski svet. Meja med domišljijo in resničnostjo je namreč pri otrocih zelo zamegljena.

Pri 5. letih ima otrok izoblikovano samopodobo, v obdobju od 4. do 7. leta pa je že sposoben intuitivno razmišljati. V tem obdobju otrok pogosto potrebuje potrditev, da dobi občutek, da so njegove pobude sprejete, da ima njegov prispevek neko vrednost ipd. V tem razvojnem obdobju je otrok sposoben tudi dosegati zadane cilje, vendar je zelo občutljiv glede zasmehovanja, neuspeha ipd. (Policija, Nekatere značilnosti posameznih razvojnih obdobj, interni vir).

Pri mlajših otrocih je problem odkrivanja spolnih zlorab zelo velik, saj pogosto ne razumejo, kaj se jim dogaja in vsega tega ne znajo povedati. Iz vsega, kar sem do sedaj zapisal, je razvidno, da morajo biti strokovni delavci, kriminalisti in vsi ostali, ki imajo stik z otrokom, zelo usposobljeni za tovrstno delo.

Izvajalec razgovora mora imeti v sobi, kjer opravlja razgovor, razne vrste barvnih predmetov, živali, rastlin ipd. Otrok marsičesa ne zna povedati, ali opisati, zna pa zato stvari pokazati. Otroci imajo v tem starostnem obdobju probleme s poimenovanjem, vendar zelo dobro pomnijo predmete in barve (Roso, 1988).

Kot sem že uvodoma zapisal, je bistvenega pomena, da preiskovalec ustvari primerno vzdušje in razvije ustrezen čustveni pristop. Ženske so v razgovorih z otroki vsekakor v prednosti pred moškimi, saj imajo običajno tudi same otroke takšne starosti in se jim zaradi tega znajo veliko bolje približati in z njimi vzpostaviti primerno vez komunikacije.

#### **4.2 Zgodnje šolsko obdobje**

To obdobje se prične pri 6. letu in traja do desetega leta otrokove starosti. Že Hans Gross<sup>4</sup> je prišteval otroka pri 7. letih med zanesljivo pričo, vendar pod pogojem, da ga izprašuje sposoben kriminalist, ki lahko dojame otroški način razmišljanja, njegovo logiko in specifična čustvena stanja. Natančnost otrokovih izjav je v veliki meri odvisna od potrpljenja in veščin izpraševalca (Roso, 1988).

Zmožnost neprekinjene koncentracije šolskega otroka redko presega 30 minut, zato mora to upoštevati tudi kriminalist, ki z otrokom opravlja razgovor. Zelo pomembno je, da iz prostora, kjer se opravlja razgovor odstranimo vse, kar bi zmotilo otrokovo koncentracijo, saj ga v tem

---

<sup>4</sup> Hans Gross velja za očeta kriminalistike. Leta 1893 je izdal Priročnik za preiskovalne sodnike.

starostnem obdobju zanima skoraj vse, kar je okoli njega. Zelo pomembno je tudi vedeti, da moramo med samim razgovorom večkrat narediti kratek odmor, da se otrok sprosti in nabere novih moči. Morda je smiselno otroku pred začetkom razgovora razkazati sobo in mu pokazati predmete, ki ga zanimajo. S tem se izognemo temu, da bi otrok med pogovorom gledal nepoznane predmete v sobi.

Starejši otroci se od mlajših ločijo tudi po tem, da določene dogodke »priredijo« sebi v prid, zato mora biti preiskovalec, ki opravlja razgovor s starejšim otrokom s to možnostjo seznanjen.

Otrok v tem obdobju zelo rad igra nekakšnega junaka v družbi svojih vrstnikov in prikriva svoje slabosti. Vse to lahko privede do tega, da se pod vplivom odraslih zaplete v aktivnosti, ki mejijo na kriminal.

Tudi v tem obdobju je sugestibilnost še vedno precejšnja. Za otroka v tej starostni skupini je značilno, da če se bo zlagal, bo pri svojem vztrajal, saj se zaradi strahu boji posledic, ki bi sledile (Roso, 1988).

Posebna sposobnost, ki jo imajo otroci in mladostniki v zgodnjem šolskem obdobju, je ta, da si izredno dobro zapomnijo majhne detajle v zvezi z nekim dogodkom. Otrok gleda pozorneje in si čutno zapomni več podrobnosti, vendar pa slabše gleda na celoto in težje dojema celostno situacijo. Nekateri otroci imajo celo »fotografski spomin«.

V tem razvojnem obdobju ima otrok veliko potrebo po pridobivanju priznanja zaradi njegove produktivnosti, zelo značilna je delavnost, podjetnost in marljivost. Če se otrokove delavnosti ne spodbuja, lahko otrok zelo hitro dobi občutek, da ni sposoben. Zanj je značilno, da ni več toga vezan na en vidik situacije, zmožen je decentriranja, spoznava, da obstajajo različni pogledi in vidiki na stvari okoli njega. V tem obdobju otrok tudi preseže svoj egocentrizem. Za to obdobje je tudi značilno, da otrok imitira svoje istospolne starše, saj se na ta način želi z njimi poistovetiti (Policija, Nekatere značilnosti posameznih razvojnih obdobj, interni vir).

#### **4.3 Puberteta in mladostništvo**

Vsi, ki smo prestali puberteto, se lahko strinjamo, da je bilo to obdobje izredno burno, da je bilo veliko hitrih in psihičnih sprememb, saj je to obdobje predstavljajo neke vrste prehod iz otroštva v obdobje zrelega življenja.

Začetek pubertete pri deklicah je med 12. in 14. letom starosti in traja 3 leta, pri dečkih to obdobje nastopi nekoliko kasneje in traja od 2 do 4 leta. Otroci iz urbanih okolij vstopajo v puberteto prej kot vaški otroci. V tem obdobju nastopi pubertetniški negativizem, ki je posledica negativnega odnosa proti vsemu, kar mlade ljudi obkroža. Še posebej so kritični do svojih staršev in ostalih avtoritet. V puberteti so mladostniki pogosto neposlušni in celo nedostojni. Zanj je značilno, da želijo hitro postati odrasli in samostojni, saj menijo, da jih odrasli ne razumejo. Čustveno so izredno občutljivi in precej negotovi. Vzore za življenje si pogosto iščejo na napačnih mestih, na prvem mestu jim je zabava, zelo pogosti so pobegi od doma, opijanje, kajenje, kartanje ipd. Zaradi postavljanja sebe na prvo mesto, se ne držijo dogovorjene ure za prihod domov, saj na ta način želijo pokazati svoj prav in se postaviti po robu temu, kar je prepovedano. Izjavljeno besedo in mišljenje pubertetnik zelo težko umakne, čeprav se svoje napake še kako zaveda.

Vsi pubertetniki še niso večji opisovanja ali orisovanja, nekateri imajo še zmeraj težave s kompleksnimi negacijami (ta težava se pri nekaterih ohrani do smrti), zmedejo se v jezikovnih dvoumnostih, prav tako jim dolga in zapletena vprašanja povzročajo preglavice (Walker, 1994:4).

Kriminalist dela veliko napako, če v razgovoru z mladim človekom kritizira njegov način oblačenja, frizuro in obnašanje. Mladostniki njegove pripombe razumejo kot napad na njihovo osebnost, poleg tega pa so zelo občutljivi in posebej previdni, da ne bi pred svojimi sovrstniki izpadli kot slabiči. Mladostnik v tem obdobju zelo dobro opazuje, zato so njegove izjave lahko zelo koristne, če se le ne razumejo preveč dobesedno in če jih izpraševalec interpretira na pravilen način (Roso, 1988).

Preiskovalec mora biti na razgovor z otrokom zelo dobro pripravljen, poleg tega, da mora obvladati veščine komuniciranja, se mora ravnati tudi po posebnih pravilih, ki so zelo specifična in prilagojena otrokovi starosti.

## **5 NEKAJ PRAVIL GLEDE RAZGOVORA Z OTROKI IN MLADOLETNIKI**

Kazniva dejanja zoper spolno nedotakljivost v okviru policije preiskuje Kriminalistična policija, ki je kot strokovna služba ustrezno organizirana in usposobljena za tovrsten kriminal. Najtežji del raziskovanja kaznivega dejanja spolnega napada na osebo, mlajšo od 15 let, je ravno razgovor oziroma pogovor z žrtvijo. Zelo pomembno je, da se izbere pravega izpraševalca, ki zelo dobro razume mišljenje in poglede otrok, poleg tega pa mora biti tudi strokovno usposobljen. Strokovnjaki velikokrat nočejo sprejeti spoznanja, da vsakdo ne more razumeti narave spolnega napada in da zaradi same narave dejanja nekateri težko verjamejo otroku. Posledica vsega tega je, da ne morejo povezovati vseh informacij in si ustvariti celotne slike dejanja. Izpraševalec mora imeti izredno veliko mero razumevanja do otrok, sposoben mora biti razumeti otrokova čustva ipd. Kadar opravljamo razgovor z otrokom, imamo opravka z žrtvijo, ki največkrat noče govoriti o tem, kaj se ji je zgodilo.

Problem pri mlajših otrocih je tudi dejstvo, da se otrok ne zaveda, da so dejanja, ki so se mu zgodila, prepovedana. Prav tako lahko otrok sočustvuje s storilcem in ga skrbi, kaj se bo npr. z očetom zgodilo, če on pove »skrivnost«. Kriminalisti se morajo upoštevati, da otroka marsikaj skrbi in da ga je med drugim strah tudi za očeta, saj je v negotovosti glede tega, kaj se mu bo zgodilo. Opozoril bi rad tudi na sekundarno viktimizacijo, ki lahko zelo pogosto nastane ravno zaradi nepravilnega in nestrokovnega pristopa kriminalista do žrtve. Prvič je žrtev viktimizirana že zaradi samega spolnega napada, drugič pa zaradi nepravilnega pristopa policista oziroma kriminalista.

Zelo pomembno je, da se pred razgovorom seznanimo s konkretnim primerom, z vsemi okoliščinami, ki so potrebne za uspešno vodenje pogovora.

Pogovor z otrokom naj bi opravljala ena sama oseba, zelo pomembno je tudi, da se odvija v primernem prostoru. Otrok mora začutiti sprejetost in naklonjenost. Lahko bi rekli, da se mora med otrokom in preiskovalcem vzpostaviti nekakšen »zlati most«. V prostor ne sodijo odvečni predmeti, ki bi motili otrokovo koncentracijo. Prav tako je potrebno odstraniti vse predmete, ki bi pri otroku vzbujali strah, zavarovati se je potrebno pred zvonjenjem telefonov in pred stalnim vpadanjem kolegov v prostor. Če je le mogoče, se naj pogovor posname, da se

lahko otrokove izjave kasneje verodostojno prepišejo in analizirajo. Skozi pogovor mora preiskovalec tudi ugotoviti, kako otrok poimenuje posamezne dele telesa, zelo pomembno pa je, da se prilagodi njegovemu razvoju (Roso, 1988).

Glede na vsa dejstva, ki sem jih zapisal o posameznih fazah razvojnega obdobja otroka, lahko ugotovimo, da moramo razgovor vedno prilagoditi otrokovi starosti in razvoju. Otrok zelo težko pove, kaj se mu je zgodilo, veliko lažje pa vse to pokaže. Policija je razvila prav posebno metodo, ki otroku s pomočjo anatomske lutke pomaga, da pokaže, kaj se je z njim dogajalo, kje so ga otipavali ipd. Preiskovalci si s pomočjo omenjenih lutk na neverbalen način olajšajo delo in pridejo bistveno hitreje do nekaterih spoznanj. Otrok z igranjem z lutkami prikazuje odnose v družini in kaj se z njimi dogaja. V zvezi s tem je znan sceno-test<sup>5</sup>, ki je sestavljen tako, da lahko pri igranju, ali pri graditvi scen pridejo do izraza odnosi med otrokom in drugimi osebami iz okolja.

Slovenska policija je leta 1995 sodišču posredovala prvi video posnetek intervjuja s tri in pol letno deklico, žrtvijo spolne zlorabe, kjer so med razgovorom uporabljali anatomske lutke. Sodišče je posnetek sprejelo in se odločilo, da gradivo sprejme kot dokaz in upošteva pri svoji sodni odločitvi (Policija, interni vir).

Razgovor z otrokom je potrebno opraviti čim prej, predvsem kadar je žrtev kaznivega dejanja mlajša od sedem let. Razlog za to je operativne in psihološke narave, saj spomin pri otrocih zelo hitro peša. Vsekakor je zelo pomembno, da se v preiskovanje vključijo tudi psihologi in socialni delavci. Otroka je potrebno izolirati od škodljivih sugestivnih vplivov odraslih, družine, znancev, vrstnikov, skratka od vseh tistih, ki otroku predstavljajo kakršnikoli avtoriteto. Pri tem moramo paziti, da otroku, v kolikor ga starši podpirajo pri izpovedi, omogočimo normalno življenje in ga ne obravnavamo drugače kot prej. Če je le mogoče, je potrebno razgovor opraviti samo enkrat in ga točno dokumentirati. Če bi razgovor z otrokom opravljali večkrat, bi otrok hitro dobil občutek, da mu ne verjamemo, poleg tega pa večkratno vračanje na dogodek za otroka pomeni travmo in mu pušča številne psihične posledice.

Pred samim razgovorom je z otrokom potrebno izvesti uvodni razgovor, da se ustvari prijetno vzdušje. Zelo se odsvetuje dajanje raznih sladkarij, saj je podobne zadeve lahko v preteklosti otrok dobival kot nagrado za nudenje spolnih uslug (Roso, 1988).

Otroka se mora že na začetku seznaniti s temo pogovora na način, ki je njemu najbolj razumljiv. Otroku je najbolje postavljati odprta vprašanja, da se lahko prosto razgovori. Odsvetuje se, da ga med njegovimi izjavami prekinjamo, prav tako pa ni priporočljivo postavljati vprašanj, na katera lahko otrok odgovori z »da« ali »ne«. Otrok bo pogosto odgovoril to, kar pričakuje, da mora odgovoriti. Nikoli ne smemo postavljati vprašanj, ki bi otroku predstavljala določen pritisk (Policija, interni vir).

Če otrok pri pripovedovanju zaide s poti, mu je potrebno pomagati, da se vrne na pravo temo razgovora, prav tako pa mu moramo jasno in prijazno povedati, da zaradi tega, ker je povedal kaj se mu je zgodilo, ne bo kaznovan, osramočen, ali kako drugače zaničevan.

---

<sup>5</sup> <http://www.sign-lang.uni-hamburg.de/Projekte/PLEX/PLex/lemmata/S-Lemma/Sceno-Te.htm>

Ko otrok konča s svojim pripovedovanjem, mu moramo začeti postavljati natančnejša vprašanja, ki pa morajo biti prilagojena njegovi starosti. Uporabljati je potrebno izraze, ki jih otrok razume, saj otroci ne razumejo besed, kot je »penis«, »moralno«, »nemoralno« ipd. Prav tako ni priporočljivo uporabljati preveč osebnih zaimkov, kot je moj, tvoj, vaš, njihov ipd. Zelo pomemben nasvet za preiskovalce, ki se ukvarjajo z izpraševanjem otrok, je, da ne uporabljajo negacij<sup>6</sup>, saj le-te otroka zmedejo, poleg tega pa moramo upoštevati, da otroci niso odrasli nižje rasti<sup>7</sup> (Walker, 1994:4).

Kriminalist se mora pri svojem delu ravnati tudi po določenih načelih, saj mu le-te lahko pri razgovoru zelo koristijo in pripomorejo k temu, da ga otrok sprejema kot osebo, ki mu lahko zaupa svoje težave.

### **5.1 Nekatera načela in smernice**

Pri delu z otrokom ali mladostnikom, ki razkrije, da je žrtev zlorabe, nasilja ali zanemarjanja, je najpomembneje, da se držimo nekaterih osnovnih smernic. Pri policijskem in kriminalističnem delu se je potrebno držati naslednjih načel: (Janjuševič, 2002).

- Verjeti otroku
- Razumeti njegov svet
- Poznati specifične otrokovega funkcioniranja in doživljanja
- Poslušati
- Otroka neprestano podpirati in spodbujati
- Postavljati konkretna vprašanja
- Razviti takojšen načrt pomoči, s katerim je otrok seznanjen
- Otroku je potrebno dati jasne odgovore na njegova vprašanja (Kaj bo sedaj?, Kam bo šel?, Kaj se bo zgodilo s starši?, Kaj se bo zgodilo z njim? ipd).

KADAR OPRAVLJAMO RAZGOVOR Z OTROKOM, JE SMISELNO, DA UPORABIMO ČIM VEČ IZKUŠENJ DRUGIH PREISKOVALCEV, NAMIGOV KRIMINALISTOV, KI SO VEŠČI TOVRSTNIH RAZGOVOROV, NE SMEMO PA POZABITI TUDI NA TUJO PRAKSO, KI NAM LAHKO Z SVOJIMI BOGATIMI IZKUŠNjami VELIKO PRIPOMORE H KVALITETNO VODENEMU RAZGOVORU.

### **5.2 Nekateri nasveti Specialnega agenta FBI za razgovor z otrokom**

Roger T. Young<sup>8</sup> je zapisal nekatere smernice in izkušnje, ki lahko pomagajo preiskovalcem pri razgovoru z otrokom, ki je bil žrtev spolne zlorabe. Young posebej poudarja, da se mora preiskovalec z otrokom pogovarjati preprosto, ne sme uporabljati sodniškega jezika, ker ga otrok ne razume. Najprej mora ugotoviti, ali ga otrok razume, kaj ga sprašuje. Nadalje poudarja, da preiskovalec ne sme nikoli poskušati dobiti odgovorov z grožnjo, ustrahovanjem ali na silo. Takšen način namreč lahko ogrozi odnos, ki se je razvil, iz tega pa lahko sledi, da otrok vidi preiskovalca kot še enega manipulirajočega odraslega, ki mu ni mar zanj, temveč želi le dobiti odgovor na svoje vprašanje. Preden preiskovalec začne pogovor z otrokom, mora jasno vedeti, kaj želi z intervjujem doseči in kakšne podatke pridobiti. Podrobno mora poznati

---

<sup>6</sup> Primer negacije, ki je otrok ne more razumeti: »Saj ne zanikaš, da si storil to, ali ne?«

<sup>7</sup> Otroci niso odrasli nižje rasti, kar pomeni, da se z njimi ne moremo pogovarjati na nivoju odraslega, prav tako pa moramo razumeti njegov jezik, mišljenje in doživljanje sveta okoli njega.

<sup>8</sup> Specialni agent FBI, specializiran za odkrivanje spolnih zlorab otrok

pravne zahteve za določena kazniva dejanja, povezana s spolno zlorabo otroka, tako da bo razgovor uspešno razkril vse elemente, ki so potrebni za nadaljnji postopek.

Smernice za uspešno pridobivanje informacij od otroka so sledeče: (Young, Policija, interni vir)

1. Pridobiti mora čim bolj podroben opis storilca, če se da tudi ime.
2. Pridobiti opis storilčevih oblačil ali vozila.
3. Ugotoviti število dejanj.
4. Ugotoviti, kako je storilec pregovoril otroka, da izvede ali se ukloni takšnim dejanjem.
5. Poskusiti določiti čas in datum.
6. Ugotoviti, ali je bila prisotna ali uporabljena pornografija ali erotični material, kje je bilo to shranjeno ipd.
7. Ugotoviti, ali je bil otrok fotografiran, kakšen je bil fotoaparatus, kamera ipd.
8. Vprašati, če je otrok videl slike drugih otrok.
9. Ugotoviti, ali otrok pozna katerega od odraslih, ki je sodeloval pri tem.
10. Vprašati, ali je storilec kdaj prišel k otroku domov, ali ga je klical po telefonu
11. Vprašati otroka, če je storilcu kdaj dal svoj naslov, povedal ime, dal kakšne druge podatke.
12. Vprašati otroka, ali je imel storilec kdaj pri sebi računalnik ipd.
13. Vprašati, ali se je otrok kdaj na storilčevem domu igral z igračami, kakšne so bile ipd.
14. Vprašati, ali je storilec dal otroku kakšno darilo ipd.
15. Vprašati, ali je imel storilec pri sebi notes.
16. Vprašati, ali se je otrok igral z igračami ali s knjigami na storilčevem domu.

Vse omenjene smernice so namenjene temu, da lahko preiskovalec kvalitetno vodi razgovor z otrokom, vendar smo lahko opazili, da gre v tem primeru le za napotke, ko je storilec še neznan. Menim, da je veliko težje voditi razgovor z otrokom, kjer je storilec nekdo iz njegove družine, saj se otrok boji vseh posledic, ki bodo sledile, če bo izdal skrivnosti, pav tako pa nima nikogar, ki bi mu lahko nudil oporo v teh težkih trenutkih.

Prav tako, kot je pomembna sama priprava na razgovor in njegova vsebina, pa je bistvenega pomena tudi to, v kakšnem tonu preiskovalec pogovor zaključi in kakšne občutke otrok doživlja po končanem razgovoru.

### **5.3 Zaključek razgovora**

Na koncu razgovora si je potrebno vzeti čas za otroka, se z njim pogovoriti o tem, kako se počuti, ugotoviti, kakšne so njegove skrbi, strahovi in pričakovanja za prihodnost. Nikoli ne smemo namigovati na otrokovo krivdo.

Zelo pomembno in bistveno na koncu razgovora je, da se otroku ne daje nobenih obljub, ki jih ne morete izpolniti. Prav tako se otroka nikoli ne sme pustiti z nerealnimi pričakovanji glede tega, kaj lahko kot preiskovalec in odrasla oseba zanj storite (Roso, 1988).

Otroku je potrebno na prijazen in primeren način povedati, da se je prav odločil, ko je razkril zlorabo in mu dati tudi podporo, da bo vedel, da se lahko v vsakem trenutku obrne na vas.

Razgovor je potrebno zaključiti v prijetnem, pozitivnem in podpirajočem tonu. Otroku se je potrebno tudi zahvaliti in se prepričati, da je otrok varen. Prav tako je zelo pomembno, da z

otrokom ohranimo redne stike in odgovorimo na vsa vprašanja, ki jih otrok postavi (Policija, Izobraževalni seminar, interni vir).

Pomembno je tudi to, da otroku in vsem, ki zanj skrbijo povemo, da obstajajo določene nevladne organizacije in društva, kamor se lahko kadarkoli obrnejo po pomoč. (<http://www.varuh-rs.si/index.php?id=539>).

## 6 ZAKLJUČEK

Glede na porast spolnih zlorab otrok lahko zaključimo, da mit, ki pravi, da je družina najbolj varna celica, ne drži. Največ spolnih zlorab otrok se zgodi ravno znotraj družine, kar še posebej oteži delo preiskovalcev. Odkrivanje je zelo zapleteno, saj podatek o zlorabi največkrat ne pride do policije. Otroci se velikokrat bojijo posledic, ki bodo sledile, če bodo podali kazensko ovadbo zoper člana družine. Poleg tega, da je otroka strah ne smemo pozabiti tudi na dejstvo, da oče otroku predstavlja vzgled in se tudi zaradi tega ne odloči za prijavo zaradi zlorabljanja. Otroku v času odraščanja njegova družina pomeni vse in se boji, da ne bi ostali skupaj. V zameno za dobivanje ljubezni je velikokrat pripravljen potrpeti, pa čeprav se vse družinska ljubezen marsikdaj sprevrže v zlorabo, ki se je otrok morda niti ne zaveda.

Policija ima pri odkrivanju in preiskovanju tovrstnih kaznivih dejanj pogosto zvezane roke, saj zlorabe otrok pogosto potekajo zelo naskrivaj, daleč od oči javnosti, poleg tega pa je žrtev otrok, ki je že po naravi nebogljen, boječ in sramežljiv, kar je odlična priložnost za pedofile, da s svojimi odvratnimi dejanji nadaljujejo.

Poraja se mi vprašanje, ali policija sploh lahko preprečuje spolne zlorabe otrok. Nekatere ukrepe sicer lahko usmeri v nadzorovanje že znanih pedofilov, v spremljanje pedofilskih mrež, v nadzorovanje internetnih strani, vendar pa tovrstnega kriminala praktično ne more preprečevati, lahko ga kvečjemu omejuje.

Preiskovalci lahko z dobro pripravljenim in strokovno vodenim razgovorom z žrtvijo, veliko prispevajo k uspešno zaključenim preiskovalnim akcijam. Naloga vsakega preiskovalca je, da pridobljene podatke uporabi v najboljšo korist otroka. Idealno bi bilo, če bi bila na razpolago obilica dokazov, tako da ne bi bilo nobenega dvoma o otrokovi izjavi. V realnosti le redkokdaj fizični dokazi spolne zlorabe podprejo otrokove izjave. Bolj običajni so primeri, kjer otrokovo pričevanje podprejo izjave prič. Otrok živi v nekakšnem svojem svetu, svetu domišljije in da je njegove izjave potrebno podrobno preučiti. V nekaterih primerih lahko upravičeno podvomimo v del ali v celotno pričevanje otroka, vendar, če kakšen del pričevanja ne drži, to še ne pomeni, da so vse otrokove navedbe neresnične. Otroku je potrebno verjeti, dokler ni dokazano, da se kakšna stvar ni mogla zgoditi.

Pri preiskovanju tovrstnih kaznivih dejanj gre za zločine z največjim črnim poljem, prijavljenost je izredno nizka, ozaveščenost je prav tako zelo slaba. Dober informativni razgovor je v procesu preiskave ključnega pomena, saj je dokaznega materiala pri spolnih zlorabah otrok pogosto zelo malo, ali pa sploh ne obstaja.

## 7 VIRI IN LITERATURA

1. <http://www.varuh-rs.si/index.php?id=539>
2. <http://webpace.ship.edu/cgboer/maslow.html>
3. <http://www.webster.edu/~woolfm/charlottebuhler.html>
4. Janjušević, P. (2002). Ne bom povedal, saj me nihče ne bi razumel. Delovno gradivo za udeležence. Brdo pri Kranju.
5. Kazenski zakonik Republike Slovenije. Ljubljana, Uradni list RS, 95/2004.
6. Policija. Nekatere značilnosti posameznih razvojnih obdobj. Interni vir.
7. Roso, Z. (1988). Informativni razgovor i intrvju. RSUP SR Hrvatske, Zagreb.
8. Šelih, A. (1998). Temeljni problem pojava trpinčenega otroka. Ljubljana, Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti.
9. Walker, G. (1994). Handbook on Questioning Children – a lingustic perspective. American Bar Association (ABA) – Center on Children and the law. Washington.
10. Young. R. Policija. Razgovor z otrokom, ki je žrtev spolne zlorabe. Interni vir.